

Önsöz

İzninizle okurları, bu kitap özelinde, genel olarak edebiyatın, özel olarak da anlatı kurgusunun doğası ve kullanım biçimlerine dair tüm yerleşik fikirleri bir kenara bırakmaya davet ediyorum. Örneğin, kurmacanın inkâr edilemez biçimde iyi, özgürlükçü, yaşamı zenginleştiren bir şey olduğu; yazma ve okuma eylemlerinin doğaları gereği olumlu ve her zaman titizlikle teşvik edilmesi gereken şeyler olduğu fikrinden vazgeçmenizi rica ediyorum. Sizden özellikle, bir edebiyat yazarının barbarlığa karşı uygarlık, kötülüğe karşı iyilik mücadelesinde tartışmasız bir şekilde “doğru tarafta” olduğu ya da mutlaka bilge olduğu veya ortalama bir insandan daha anlayışlı ya da kavrayışlı olduğu ve benzeri düşüncelerden vazgeçmenizi rica ediyorum.

Ayrıca, insanların dünyayı anlamlandırmak için sürekli bir hikâye kaynağına ihtiyaç duyduğuna ve bu ihtiyacın edebiyat ve kurmaca vasıtasıyla karşılandığına, dolayısıyla zihinsel besin zincirinin önemli bir parçası haline geldiğine ve bu nedenle kaçınılmaz bir şekilde tüm düşmanlara karşı savunulması gerektiğine dair her türlü inancı askıya almak isteyebilirsiniz. Son olarak, ne kadar edebi, sofistike ya da zekice girift olurlarsa olsunlar, sadece roman yazma ve okumaya

içkin meşru bir özsaygı ya da varoluşları için nihai bir “ihtiyaç” olmadığını, sadece pek çok kişinin bunları tüketmek için duyduğu bir iştah ve az sayıda kişinin bu iştahı tatmin etmek için gösterdiği bir isteklilik olduğunu hayal etmeyi neden denemeyelim?

Bu çok mu zor? Belki de bir ömür boyu edindiğiniz, edebiyat öğretmenleri, eleştirmenler, akademisyenler ve aslında sağduyulu tüm insanlar tarafından paylaşılan ve tekrar tekrar pekiştirilen kanaatleri kısa süreliğine de olsa bir kenara bırakmayı imkânsız buluyorsunuz. Ancak, onurlu bir çabaya rağmen, edebiyatın çözümün olduğu kadar sorunun da bir parçası olabileceği fikrini kabullenemiyorsanız, en azından bu girişim size yazarlığa attığımız güçlü olumlu nitelikler konusunda yeni bir farkındalık kazandırmış olacak; böylelikle dikkatiniz, yazma tutkusunun ve dolayısıyla yazar/okur ilişkisinin önemli bir vechesine çevrilecektir.

Yazmak, kitap yayımlatmak ve “yazar olmak” toplumda ayrıcalıklı bir konuma sahip olmak ve kendini tartışılmaz bir hiyerarşinin kazanan tarafına yerleştirmektir: Yazar her zaman okurdan üstündür.

Ne kadar genç ve deneyimsiz olursa olsun, eserleri yayımlanan bir yazarla röportaj yapılacak ve ona insanlık durumu hakkında özel ve önemli bilgilere sahip biri olarak bakılacaktır. Zamanla, toplumun sanatçıya verdiği rolü keşfedip bu role büründükçe, ahlakçıyı ya da alternatif olarak isyancıyı oynama fırsatını kucaklar ya da reddeder -ama bu ikisi sıklıkla çakışır- sürekli görünür olmak ya da kışkırtıcı bir görünmezliğe çekilmek; ya da yine yazarlığı evliliğindeki, ailesindeki, arkadaş çevresindeki dinamikleri değiştirerek belki dört yıldızlı bir otelde yaşamasına (Joyce), taşrada küçük bir kulübe (Beckett) ya da özel bir uçak (Faulkner) edinmesine izin verdiğinde, üstlendiği bu rolün, bu yaşam biçiminin -yazmak ve yayımlamak yazarın *yaşamıdır*- yazma biçimine, okura hitap etme biçimine, yazdıklarında görünen karakterlere ve onların dahil olduğu hikâyelere

yansımaması imkânsızdır. Buna karşılık, her bir okurun yazının statüsüne ve yazarın -o anda okuduğu yazarın ve genel olarak yazarların- konumuna ilişkin tutumu, okuduklarına verdiği tepkiyi etkileyecek, direnci güçlendirecek ya da onu daha fazla sempati duymaya teşvik edecektir. Çünkü hiyerarşinin olduğu yerde, en azından bireycilik çağında, kaçınılmaz olarak gerilim ve şüphe hatta rekabet ama aynı zamanda hayranlık ve saygı da vardır; ne de olsa bu sonuncular güven verici duygulardır, onları hissetmeyi severiz ve günümüzde insanın biraz olsun saygınlığını yitirmeden önünde eğilebileceği çok az insan var.

Bu kısa çalışma kendisini “edebiyat eleştirisi” olarak değil -ya da kesinlikle bu terimin genellikle anlaşıldığı şekilde değil- farklı yazarların hayatlarında yazmanın üstlendiği rolün psikolojik, antropolojik belki de bazen sadece anlatısal bir açıklaması niteliğinde sunmaktır — Dickens için bir roman yazmak ve yayımlatmak ne anlama geliyordu, ya da Çehov için ne anlama geliyordu, yazarın yayımlanmadan önce sosyal arka plan ve aile ile oluşturduğu ve daha sonra oluşturacağı ilişkiler örüntüsü ile nasıl bir uyum içindeydi? Her şeyden önce, bunun kaçınılmaz olarak yazının kendisine nasıl yansıdığını, yazmanın yazar için ifade ettiği her şey ile yazısında olan her şey arasında bir atmosfer sürekliliği olduğunu öne sürmek istiyorum. Oldukça basit bir şekilde ister Beckett ister Thomas Hardy, D. H. Lawrence ya da J. M. Coetzee’den bahsediyor olalım, bir romanın yazılması ve yayımlanması yazarın hayatında bir olaydır ve sadece ve belki de öncelikli olarak halkla değil, aynı zamanda yazara yakın olanlarla da bir iletişim ânıdır; bazen hayatlarını ileriye taşıyan bazense kronik bir felcin devam etmesini sağlayan bir olay.

O halde roman, kendi başına sihirli bir şekilde ayrı bir sanat nesnesi değil, hayatın akışından koparılmış bir şeydir. Okur, yazdıkları aracılığıyla yazarla karşılaşır ve yazarın kendi hayatında aradığı ya

da okurların kendi hayatlarında kurdukları ilişkilerden tamamen farklı olmayacak bir ilişki kurulur. Yakın okuma yoluyla bir metni incelemekten ziyade, daha doğrusu metni incelemeye *ek* olarak, yazar ve okur arasındaki karşılaşmalardan, tarafların her birinin nereden geldiğine bağlı olarak olumlu ya da son derece olumsuz olabilecek toplantılardan, tanıdıklardan, arkadaşlıklardan bahsedeceğim. Bunlar, belki birkaç sayfa sonra aniden kesilebilecek ya da tatmin edici olmasa bile, neden daha fazla acı ya da daha fazla sıradanlık için geri döndüğümüzü anlayamasak bile sonsuza dek tekrarlanabilecek buluşmalardır. Kitaplar ve okuma eylemi, oldukça dışlayıcı edebiyat eleştirisi geleneğimizin bize inandırmak istediğinden çok daha güvencesiz, değişken, geçici ve karmaşıktır.

Şimdi soracaksınız —*ben* bu sonuca nereden vardım? Bu haklı bir soru ve 4. Bölümde bu konuda bir şeyler söylemeye çalışacağım. İster yazdığım ister okuduğum olsun, bir romanın hayatımda ne tür bir olay olabileceği hakkında biraz bilgi vermeye çalışacağım. Utançtan kaçınmak için çok fazla şey söylemeyeceğim, bu zaten size akıllı olmayacak kadar çok şey söyler (ama “akıl” bizi çok uzağa götürmez). Ancak özellikle, okuyucunun benim sevdiğim ve sevmediğim (ya da kayıtsız kaldığım) şeylerin örüntüsünü kendi sevdiği ve sevmediği ya da hiç umursamadığı şeylerin örüntüsüyle karşılaştırmaya başlayacağını umuyorum. Konuştuğumuz yazarlar hakkındaki görüşlerime ikna olmanızı ya da katılmanızı istemiyorum, sadece sizin görüşünüzün de benimki gibi yazardaki mutlak bir niteliğin tanınmasından kaynaklanmadığını, birbirini tamamlayan ya da birbiriyle çelişen iki farklı dünya görüşüne sahip iki insan arasındaki kaynaşmanın ya da kaynaşamamanın sonucu olduğunu öne sürmek istiyorum. Benim için, edebi beğenileriniz ve beğenmedikleriniz, ilişkilerinizin daha geniş bir modelinin parçasıdır ve sahip olduğunuz aile türü, nasıl bir yaşam sürdürdüğünüzle bağlantısız değildir.

Dolayısıyla, genel olarak yazmak *ille de* “iyi” hatta “iyi bir şey” olmasa da çok canlı bir şey olabilir; yani yaşama uğraşının bir parçasıdır. Bir romanı okumaya başladığımızda, her karşılaşmada olduğu gibi, bir risk alanına girmiş oluruz.

Teşekkür

Bu kitap büyük ölçüde sistemik psikoloji alanından gelen düşüncelere ve özellikle de saygın İtalyan psikolog Valeria Ugazio'nun yazılarına dayanmaktadır. Bunun için hiçbir özür dilemiyorum. On yılı aşkın bir süredir yakın arkadaşım olan Valeria ile birbirimizin çalışmalarını düzenli olarak tartışıyoruz; sohbetlerimiz hayatımın en ufuk açıcı anları arasında yer aldı. Burada ona olan borcumu kabul etmek büyük bir zevk.

Dört Hayali Buluşma

James Joyce'la, Jim'le, kanlı canlı tanıştığımızı hayal edin. Büyük Savaş'tan kısa bir süre önce Trieste'de deniz kıyısındayız, 1918'de Zürih'te Kreuzstrasse'deyiz, otuzlu yıllarda Saint Michel Bulvarı'ndayız.

Ne hakkında konuşuyoruz?

Pek çok kişinin onayladığı bir senaryo var.¹

Öncelikle birkaç isimden bahsediliyor, belki de yakından tanıdığımız insanlar. İrlandalılar tabii ki. *Dublinliler* yani. Dublin hakkında konuşuyoruz. Dublin'de değiliz ama Joyce için Dublin her zaman ana referans noktasıdır. Eğer Joyce hakkında bir şeyler söyleyen Dublinli birini tanıyorsanız, çok daha iyi. Övgü ya da eleştiri pek önemli değil. Önemli olan Dublin'de Joyce hakkında konuşmuş olmalarıdır. Daha sonra yazarın en son yayınından bahsedebilir ve onu övebiliriz. Gözümüzden kaçmış olabilecek bazı incelikleri, bazı ince noktaları anlayıp anlamadığımızı bilmek isteyecektir. Gerçekten de öyle. Memnun olur. Açıklamaya başlar. Vico'yu, Aziz Thomas Aquinas'ı da içine alan oldukça uzun bir açıklama. Sizden çok daha fazla şey biliyor. Ama öğrendiklerini hafife alıyor.

¹ Bu bölümdeki her ayrıntı, bir şekilde dört yazarın yaşam öykülerinden alınmıştır.

Karşılıklı tanışma faslı bittikten sonra Joyce onun için küçük bir iş yapmanızı istiyor. Elinde ağır bir zarf var. Belki de bir el yazması. Ne yazık ki uzun konuşmamızdan dolayı postaneye götürecek vakti yok. Bunu onun için yapabilir misiniz? Ya da kardeşi Stanislaus’a bir mesaj götürebilir misiniz? Ya da Svevo’ya? Ya da *Ulysses*’i basan Paris’teki Shakespeare & Company kitapçısına?

Evet dersanız, bir sonraki buluşmanızda size başka bir iş verecektir, belki de daha fazla vaktinizi alacak bir şey.

Tekrar evet dersanız, bir sonraki karşılaşmanızda ona birkaç pound, birkaç lira, birkaç frank borç verip veremeyeceğinizi soracaktır. Birkaç yüz frank. Senaryo yıllar içinde değişmez. Joyce hiçbir zaman bir hayranından borç istemeyecek kadar iyi durumda olduğu bir noktaya gelmeyecektir. İster sık sık yaşadığı gibi dört yıldızlı bir otelde, ister sefil bir çatı katında yaşıyor olsun, borç isteyecektir.

Eğer ona borç verirsiniz, bir sonraki görüşmenizde bir yenisini isteyebilir. Daha yüklüsünü. Bu arada önceki borçlarını ödemedi. Ama siz zaten böyle bir şey beklemiyordunuz. Bunun yerine size yakın zamanda ailesiyle çıktığı bir tatilden bahsediyor: karısı Nora, oğlu Giorgio, kızı Lucia, belki bir ya da iki kız kardeşi. Aile duygusu çok güçlü. Bir kafede çay, bira, beş bira ya da üç viski içmek için durduğunuzda garsona yüklü bir bahşiş bırakır. Çok iyi bir adamdır.

Ama önce onun bir sonraki edebi çabasıyla ilgili önemli bir konu hakkında konuşmalısınız. *Ulysses*’i ya da *Üzerinde Çalışılan Eser*’i² tartışmak için biraz zaman ayırmaya var mısınız? Yani, Jim’in “Üze-

² James Joyce, *Finnegan Uyanması*’nı yazmaya başlayıp kitaptan parçalar yayımladığında, “eserin adı metinden önce gelmemelidir” düşüncesinden yola çıkarak kitaba geçici olarak “Üzerinde Çalışılan Eser” [Work in Progress] adını verdi. (ed.n)